

Sygn. akt I ACa 903/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 października 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Władysław Pawlak
Sędziowie:	SSA Sławomir Jamróg SSA Marek Boniecki (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 20 października 2015 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. M.

przeciwko Gminie K.

o ustalenie prawa do grobu

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 16 lutego 2015 r. sygn. akt I C 2184/14

oddala apelację.

SSA Sławomir Jamróg SSA Władysław Pawlak SSA Marek Boniecki

Sygn. akt I ACa 903/15

Uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z dnia 20 października 2015 r.

Powódka A. M. domagała się ustalenia prawa do dysponowania czasowym grobem ziemnym zlokalizowanym na Cmentarzu(...)w K. (kwatery (...))w którym pochowani zostali J. J. oraz spadkodawczyni testamentowa powódki M. J.. Powódka podniosła, że od 30 lat wyłącznie ona zajmuje się ww. grobem.

Pozwana Gmina K. w odpowiedzi na pozew wniosła o rozpoznanie sprawy w oparciu o istniejące dokumenty.

Wyrokiem z dnia 16 lutego 2015 r. Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że grób ziemny zlokalizowany na Cmentarzu(...)na kwaterze (...)nie ma ustalonego formalnie dysponenta. W grobie pochowany jest J. J., który zmarł w 1960 r. oraz M. J., która zmarła w 1985 r. Powódka nie jest spokrewniona z osobami tam pochowanymi. Opiekowała się M. J. i jest jej jedną ze spadkobierczyń. Otrzymała od niej pół domu. Opiekuje się grobem. Pomiędzy powódką a zmarłą M. J. nie wytworzyły się jakieś specjalne więzi na wzór więzów rodzinnych. Powódka do końca życia zwracała się do M. J. per Pani. Grób jest opłacony do 19 kwietnia 2055 r., ale bez prawa do dysponowania grobem, w szczególności bez prawa do organizacji pochówku w tym grobie.

W ustalonym przez siebie stanie faktycznym, po dokonaniu analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego, Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne. Zdaniem Sądu powódka nie wykazała, aby pomiędzy nią a M. J. powstały szczególne więzi na wzór więzi rodzinnych. Powódka opiekowała się M. J., ale ta pomoc w przeważającej części miała wymiar materialny. W zamian za opiekę powódka została jej spadkobierczynią.

Wyrok powyższy zaskarżyła apelacją powódka, wnosząc o jego zmianę poprzez uwzględnienie powództwa w całości.

Apelująca zarzuciła: 1) niewyjaśnienie wszystkich okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, to jest przyczyn i motywacji powódki do sprawowania opieki nad M. J., a także kultu jej pamięci i pieczy nad miejscem pochówku; 2) sprzeczność istotnych ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, polegającą na bezpodstawnym przyjęciu, że relacji jakie wytworzyły się między powódką a M. J. nie cechowała szczególna więź, o charakterze podobnym do więzi rodzinnej; 3) naruszenie przepisów prawa procesowego, polegające na uznaniu przez Sąd, że powódka nie wywiązała się z obowiązku udowodnienia okoliczności dotyczących relacji łączących ją z M. J., przede wszystkim w zakresie wykazania istnienia szczególnej więzi, z których powódka wywodzi uprawnienie do dysponowania grobem, jak również poprzez uznanie za nieudowodniony fakt, że relacja jaka łączyła powódkę z M. J. cechowała bliskość, zażyłość, wzajemny szacunek na wzór relacji rodzinnych, w sytuacji gdy zeznania powódki Sąd uznał za wiarygodne i logiczne; 4) naruszenie przepisów postępowania poprzez zaniechanie pouczenia powódki przez Sąd i wyjaśnienia, jakie czynności procesowe powinna podjąć dla uczynienia zadość obowiązkowi wyjaśnienia okoliczności mających istotne znaczenie dla oceny zasadności roszczenia, w sytuacji gdy powódka nie jest prawnikiem i nie posiada niezbędnej wiedzy dotyczącej obowiązku wynikającego z art. 6 k.c.; 5) naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 328 §2 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem odpowiednich przepisów prawa; 6) naruszenie prawa materialnego przez zaniechanie ustalenia przysługującego powódce prawa do dysponowania grobem wskazanym w pozwie, które stanowi jej dobro osobiste.

Powódka wniosła również o uzupełnienie postępowania dowodowego poprzez przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka na okoliczność relacji łączących ją z M. J..

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż Sąd Okręgowy zasadniczo prawidłowo, z poszanowaniem reguł wyrażonych w przepisie art. 233 §1 k.p.c. ustalił stan faktyczny sprawy, co sprawiło, że Sąd Apelacyjny przyjął go za własny. W kategoriach oczywistej omyłki pisarskiej (nieistotnej zresztą dla rozstrzygnięcia) potraktować należało ustalenie, że opłata za grób nastąpiła za okres do 19 kwietnia 2055 r., podczas gdy z pisma Kierownika Zespołu Cmentarzy i Rejonu R. z dnia 24 kwietnia 2006 r. wynika w sposób nie budzący żadnych wątpliwości, że datą końcową jest 19 kwietnia 2025 r.

Dodatkowo Sąd Apelacyjny ustalił, że przed Sądem Rejonowym dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie toczyło się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po M. J. w wniosku powódki z udziałem dalszych krewnych (dzieci rodzeństwa) spadkodawczyni. Postanowieniem z dnia 30 listopada 1988 r. Sąd stwierdził nabycie spadku na podstawie testamentów na rzecz A. M. (wówczas noszącej nazwisko M.) oraz małoletniej K. W. (również nie należącej do kręgu spadkobierców ustawowych). Okoliczność ta nie była w sprawie sporna, wyjaśniona została na rozprawie apelacyjnej, a nadto znalazła potwierdzenie w przedłożonym odpisie ww. orzeczenia (k. 6).

Ustalając, że między powódką a M. J. nie wytworzyła się więź o charakterze podobnym do więzi rodzinnej, Sąd Okręgowy nie naruszył art. 233 §1 k.p.c., albowiem ocena zeznań powódki w tym zakresie nie była sprzeczna z zasadami doświadczenia życiowego czy logicznego rozumowania. W istocie można przyjąć, że skoro apelująca zwracała się do M. J. per pani, łącząca ich więź nie osiągnęła poziomu, który pozwalałby na określenie jej mianem rodzinnej tudzież prawie rodzinnej. Okoliczność powyższa, wbrew przekonaniu skarżącej, nie miała jednak znaczenia kluczowego dla rozstrzygnięcia. Zgodnie z utrwalonym poglądem orzecznictwa, wprowadzając prawo do grobu przysługujące osobom najbliższym zmarłego, to jednak krąg tych osób nie ogranicza się do wskazanych w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t. jedn. Dz. U. z 2011 r., Nr 118, poz. 687), która - regulując chowanie i ekshumację zwłok - normuje je pod kątem porządku publicznego, nie zaś pod kątem ochrony dóbr osobistych osób dla zmarłego bliskich (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1980 r., II CR 88/80 i z dnia 23 maja 1975 r., II CR 193/75, OSPiKA 1977, nr 1, poz. 5). Fakt ustanowienia powódki jedną ze spadkobierczyń testamentowych oraz długoletniego wspólnego zamieszkiwania może świadczyć o bliskich relacjach między apelującą a M. J., która w sytuacji braku zainteresowania ze strony rodziny może okazać się w efekcie osobą najbliższą.

Jako niezasadny ocenić należało zarzut niewyjaśnienia wszystkich okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, to jest przyczyn i motywacji powódki do sprawowania opieki nad M. J., a także kultu jej pamięci i pieczy nad miejscem pochówku. Po pierwsze, prawo powódki do kultywowania pamięci po zmarłej nie było w ogóle przedmiotem sporu. Po wtóre, oczywistym wydaje się, że przyczyną kultywowania pamięci po M. J., dbania o jej grób, uiszczania stosownych opłat może być zarówno wdzięczność względem zmarłej za rozrządzenie majątkiem w testamencie, jak i więzi powstałe wskutek długotrwałego wspólnego zamieszkania. Nie sposób aktualnie także wykluczyć, że w istocie M. J. wyraziła wolę, aby powódka miała prawo do dysponowania grobem. Sam ten fakt jednak nie ma charakteru przesądzającego o nabyciu przez powódkę prawa do grobu z wyłączeniem innych osób, tym bardziej, że M. J. nie jest jedyną osobą pochowaną w tym miejscu.

Nie można Sądowi pierwszej instancji skutecznie zarzucić naruszenia art. 5 k.p.c. Z pewnością przepis ten nie nakłada na sąd obowiązku informowania strony, w jaki sposób winna ona wykazać zasadność swojego roszczenia. Działania powódki nie pozwalały przy tym na zakwalifikowanie jej do kręgu osób nieporadnych.

Odnosnie zarzutu naruszenia art. 328 §2 k.p.c., to jakkolwiek zgodzić należy się z apelującą co do braku wskazania przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia, to uchybienie to nie miało znaczenia dla rozstrzygnięcia. Nadmienić w tym miejscu wypada, że dobro osobiste w postaci szeroko rozumianego prawa do grobu nie zostało wprost unormowane w żadnym przepisie prawa. Normą taką nie jest z pewnością powoływany już wyżej art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. W tej sytuacji dla znalezienia materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia sięgnąć należało do ogólnego przepisu dotyczącego ochrony dóbr osobistych, tj. art. 23 k.c.

Zaskarżony wyrok odpowiada prawu, choć Sąd Okręgowy nie pochylił się nad wszystkim istotnymi dla rozstrzygnięcia kwestiami.

Na wstępie tej części rozważań zauważyć należy, że w obowiązującym obecnie stanie prawnym nie występuje „prawo do grobu”, które mogłoby być rozumiane jako uregulowane przez przepisy prawa cywilnego prawo podmiotowe, obejmujące określoną sferę uprawnień. W rzeczywistości to pojęcie obejmuje różne uprawnienia o całkowicie odmiennym charakterze, a mianowicie mające charakter majątkowy lub niemajątkowy, ewentualnie można też mówić w konkretnych wypadkach o przewadze któregoś z tych elementów. Posłużenie się takim pojęciem nie pozwala więc na stwierdzenie, że chodzi o jakiś samodzielny i jednolity zakres uprawnień, w związku z czym w każdym poszczególnym wypadku niezbędne jest jednoznaczne określenie, jakie konkretne uprawnienia są objęte tak ogólnie rozumianym prawem do grobu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2011 r., III CSK 340/10). W rozpoznawanej sprawie powódka domagała się ustalenia, że przysługuje jej wyłączne prawo do dysponowania grobem w zakresie decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, remontu nagrobka, wykonania grobowca, załatwienia wszystkich spraw z Zarządem Cmentarzy (...). Podstawę procesową wydania wyroku ustalającego stanowi art. 189 k.p.c., który jako podstawową przesłankę uwzględnienia powództwa opartego na tym przepisie wskazuje

istnienie interesu prawnego w ustaleniu istnienia prawa lub stosunku prawnego. Nie budzi przy tym żadnych wątpliwości tak w orzecznictwie, jak i doktrynie, że w ww. interes nie może mieć wyłącznie charakteru majątkowego, a powinien być rozumiany jako taki, który wynika z konkretnego stosunku prawnego istniejącego między stronami procesu, w ramach którego powstał spór lub niepewność co do istnienia określonego prawa lub stosunku prawnego, wymagający rozstrzygnięcia, którego nie można uzyskać w inny sposób niż w drodze powództwa o ustalenie. W związku z tym przede wszystkim niezbędne jest wykazanie istnienia między stronami stosunku prawnego, który wymaga wydania orzeczenia ustalającego. Pozwana w sprawie Gmina K. – Zarząd Cmentarzy (...) w K. nie kwestionuje prawa powódki do kultywowania czci po zmarłej M. J., nie wyraziła także opozycji w kwestii remontu nagrobka. Z kolei kwestia prawa do załatwiania wszystkich spraw z Zarządem Cmentarzy (...) wydaje się ujęta zbyt ogólnikowo, aby można było powódce udzielić w tym zakresie ochrony prawnej. Nota bene, żadna z ujawnionych w sprawie okoliczności nie wskazuje, aby ww. Zarząd kwestionował prawo powódki do „załatwiania” spraw związanych z grobem, poza decydowaniem o dalszych pochowaniach w grobie oraz o ekshumacji z grobu.

Najistotniejszą kwestią dla powódki jest jednak właśnie uzyskanie prawa do decydowania o dalszych pochówkach w grobie, w którym miejsca zamierza przeznaczyć dla siebie i swojego męża. Co istotne, skarżąca domaga się ustalenia, że prawo to będzie przysługiwać wyłącznie jej. W konsekwencji oznaczać to musi, że z uprawnienia tego nie będą mogły skorzystać osoby wskazane w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Jakkolwiek, na co wskazano wyżej, przepis ten nie stanowi samoistnego źródła prawa do grobu, to jednak skoro określa on wyłącznie osoby uprawnione do pochowania zwłok, a jest to element składowy prawa do grobu, to w sposób pośredni określa uprawnienia do dysponowania grobem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 1996 r., I CRN 53/96). Z samych twierdzeń powódki oraz przedłożonego odpisu postanowienia spadkowego wynika, że M. J. pozostawiła osoby, którzy jako krewni w linii bocznej do 4 stopnia pokrewieństwa mogą również rościć sobie prawo do grobu. Nie można też wykluczyć, że osoby te nie będą kwestionować uprawnienia skarżącej do dysponowania grobem. Aktualnie, nie znając stanowiska osób współuprawnionych do dysponowania grobem, nie jest możliwe ustalenie, czy istnieje w ogóle jakikolwiek spór w tym zakresie, co warunkuje skorzystanie z art. 189 k.p.c. Nie można też obecnie udzielić odpowiedzi, czy w przypadku porozumienia między współuprawnionymi do grobu, pozwana Gmina K. – Zarząd Cmentarzy (...) będzie kwestionował prawo powódki, a zatem będzie biernie legitymowany w sprawie. W konkluzji stwierdzić należało, że powódka nie wykazała, aby między nią a stroną pozwaną istniał stosunek prawny, który rodziłby interes prawny w żądaniu ustalenia prawa do wyłącznego dysponowania grobem opisanym w treści pozwu i apelacji.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną. Sąd nie znalazł podstaw do uwzględnienia wniosku dowodowego strony powodowej, uznając go za nieprzydatny w świetle przytoczonych wyżej podstaw nieuwzględnienia żądania pozwu.

SSA Sławomir Jamróg SSA Władysław Pawlak SSA Marek Boniecki